

Ajtó a hátrányos helyzetű tanulók oktatási lehetőségeire – Könyvismertetés

Szell Krisztián *Iskolai légkör és eredményesség. Fókuszban a reziliens és a veszélyeztetett iskolák*

Szeged: Belvedere Meridionale Kiadó, 2018, p. 288
ISBN 978-615-537-28-89

Dániel Szandra

Debreceni Egyetem Neveléstudományi mesterszak

Szell Krisztián e könyvében a minőségi oktatás titkait tárja fel, ahol a minőségi oktatás lehetne egy szelektív, meritokratikus modell hívószava is, azonban a szerző amellettt érvel, hogy minőségi oktatás az lehet, amiben kulcsszerepet játszik a méltányosság. Tehát csak akkor lehet sikerességről és minőségről beszélni, ha a hatékony és eredményes oktatás mindenkire egyaránt kiterjed, és nem befolyásolja a tanulók eltérő szociális háttere, illetve társadalmi státusza. A szerző már több munkájában is foglalkozott a hátrányos helyzetű tanulók oktatásával, ebben a könyvében pedig átfogó képet kaphatunk az ilyen helyzetben lévő diákokkal való foglalkozás sikeres oktatási megoldásairól, melyeket kutatási háttérvizsgálatokon keresztül illusztrál. Több tényezőt is számba kell vennünk annak megértéséhez, hogy hogyan is valósíthatják meg ezt az iskolák. Ezen tényezők feltárásához olyan kutatások szolgálnak alapul, melyben összehasonlításra kerülnek a kiemelkedő eredményességgel rendelkező, reziliens (Ceglédi, 2012) illetve a gyengén teljesítő (veszélyeztetett) iskolák, melyek alacsony társadalmi-gazdasági státusszal rendelkeznek. A reziliens tanulók, hallgatók első hazai vizsgálata Ceglédi Tímea nevéhez fűződik, ő a társadalmi hátrányaik ellenére eredményes tanulóokra alkalmazta ezt a fogalmat (Ceglédi, 2012). Ezen iskolai szempontból releváns faktorok feltárásában fontos szerepet játszik az iskolai légkör vizsgálata, az olyan típusú intézményekben is, ahol a gyerekek többsége nem éppen kedvező körülményekből jött. Ahogy a borító is szemlélteti, a könyv ajtót nyit az iskolák belső világára, meghatározó működési elveire, melyek megértése segít minket az iskolai kudarcok leküzdésében és lehetővé teszi, hogy a minőségi

oktatás testet öltön a hátrányos helyzetű gyerekek körében is.

A könyvben vizsgált téma körbejárása alatt egy hat fejezetből álló, egymásra épülő és strukturált képet kapunk.

A pontos megértés érdekében Széll Krisztián a könyv első fejezetében rögtön a fogalmi háttér tisztázásával indít, ahol előtérbe kerül az oktatási hatékonyság és eredményesség mint definíció és az, hogy miként függ össze mindez a méltányossággal. A méltányosság és az eredményesség nem egymást kizáró, hanem egymást kiegészítő és segítő dimenzió, hiszen az esélyegyenlőség megteremtése nélkül nem jöhet létre hatékony oktatási folyamat. Sok intézményben azonban ez nem valósul meg és ennek különböző okait is ebben a fejezetben találhatjuk meg a különböző szelekciós mechanizmusok iskolai alkalmazásának leírásakor, amelyek nemhogy segítenék, hanem akár tovább is mélyíthetik a hátránnyal rendelkező tanulók előnytelen helyzetét. A társadalmi háttér eleve kedvezőtlen helyzetet szül, s a szelekció révén szegregált körülmények között csökkentett minőségű pedagógiai szolgáltatásban részesül a diák, ami hat az iskolai eredményességre és a tanuló későbbi esélyeire is. Az egyenlőtlenség erősödésének másik oka pedig – amit Bourdieu is kifejezett –, hogy a pedagógus nem alkalmazkodik a szociális hátrányból érkező gyerekek eltérő tulajdonságaihoz és kulturális viszonyaihoz. Tehát fontos a pedagógus által nyújtott értékrend és módszertani kultúra, amely jelentős mértékben befolyásolja az oktató-nevelő munka eredményességét és méltányosságát, gondolva itt a pedagógiai kompetenciákra, módszerekre, motiválásra, ami mind-mind manifeszt vagy látens módon jelenik meg és határozza meg az iskolai légkört.

A második fejezet is azt helyezi fókuszpontba, hogy az oktató-nevelő munka hatékonyságában milyen nagy mértékű hatása van a tanár személyes attitűdjének, a tanulóhoz való hozzáállásának, szakmai felkészültségének és emberi mivoltának. Kiemeli a szelekció hátránya mellett azt is, hogy mennyire fontos, hogy leküzdjük a látens módszerek negatív hatásait, a Bourdieu-féle korlátozott nyelvi kódokat és a tanulókkal szembeni alacsony elvárások állítását. Lehet, hogy ezek nem tudatosan végbemenő mechanizmusok, de éppen ezért kétszer olyan erővel oda kell rá figyelniük, mert az iskolai légkör meghatározó elemei. Hiszen a pedagógus az, aki közvetlenül is érintkezik és kapcsolatban áll a gyerekekkel. Széll Krisztián a közvetett eszközöket, a tárgyi és a finanszírozási feltételeket is megemlíti, amelyek szintén nem hagyhatók figyelmen kívül, azonban önmagukban még nem jelentenek garanciát a minőségi oktatásra. Tanár kelti életre ezeket is, s ez ugyanúgy elindíthatja a folyamatokat negatív, illetve pozitív irányba.

A harmadik fejezetében a reziliencia fejlesztésének iskolai tényezőire hívja fel a figyelmet a szerző, és szakirodalommal támasztja alá, hogy nem egyetlen tényező hatásainak köszönhető a reziliens iskolák jó működése, hanem sokkal inkább a különféle tényezők együttes hatásainak, amelyek alapvetően kötődnek az iskolák légköréhez, szervezeti kultúrájához. Ehhez megkerülhetetlen az iskolai szint, iskolai kollektíva együttes vizsgálata.

Ezen kutatások és vizsgálatok kérdéseivel, hipotéziseivel, módszereivel foglalkozik a negyedik fejezet, majd az ötödikben már a különböző eredmények tárulnak elénk. A szerző az iskolai pedagógiai érték számítására fejlesztett ki egy eljárást. Az országos kompetenciamérés adatbázisa alapján elkülöníti a reziliens és a veszélyeztetett iskolákat, s az adatelemzés mellett interjúkkal igyekszik megvilágítani az iskolai kontextusok eltérő vonásait. Az iskolai közösségek összetételének a statisztikai elemzésben is tetten érhető, meghatározó szerepére a debreceni oktatáskutatók hívták fel először a figyelmet. Pusztai Gabriella a különböző fenntartású iskolák diákkompozícióját, Bacskai Katinka pedig az eltérő diákkompozíciójú iskolák pedagógusainak pedagógiai együttműködési hajlamát vizsgálta (Pusztai, 2004, 2009; Bacskai, 2015). A kontextuális elemzéssel a szerző arra keresi a választ, hogy az iskola környezeti sajátosságai miként befolyásolják a tanulók teljesítményét. Ebben a fejezetben olvashatunk a szerző által végzett statisztikai elemzésekről is. Lényeges eredmény, hogy a hátrányos helyzetű – a halmozottan hátrányos helyzetű, illetve cigány – tanulók növekvő aránya nem szükségszerűen függ össze a gyenge teljesítménnyel, hiszen vannak olyan iskolák, mint a reziliens iskolák, ahol ez nem jellemző, sőt ennek az ellentéte valósul meg. Nagyon fontos, hogy az alacsony társadalmi-gazdasági státusból eredő kihívásokra helyesen reagáljanak az iskolák és a pedagógusaik, mert a kutatások eredményei szerint is egyértelműen látszik, hogy egy nem megfelelő válasz negatív következményei a veszélyeztetett iskolák esetében hatványozottabban érvényesülnek. A veszélyeztetett iskolákra jellemző a teljesítményorientátltság, a képességkibontakoztatás hiánya, a magas hiányzások száma, illetve az ebből következő szűkös továbbtanulási lehetőségek, amelyeket kezelni kell. Mindennek megoldása a helyes pedagógiai módszer alkalmazása, melyben az egyénre szabott fejlesztés támogatása, a felzárkóztatás elősegítése kerül előtérbe és az, hogy ez a dimenzió a pedagógusok számára is lényeges elemként jelenjen meg a mindennapi munkájuk során.

Széll Krisztián rendkívül aktuális és érdekes témát feldolgozó könyvében nemcsak elméleti szinten ismerkedhetünk meg a reziliens iskolák hatásos módszereivel és értékeinek fontosságával, hanem ezek alátámasztásához a kutatás háttérébe is bepillantást nyerhetünk. Ezeknek megértését a fogalmak tisztázása, illetve az egyes részek végén lévő összegzéseken túl a különböző ábrák, táblázatok is segítik. Világosan ábrázolják a különböző vizsgálatok, elemzések eredményeit, így tisztább képet kínálva ezek összefüggéseiről. Az olvasó számára tovább növeli a könyv értékét az is, hogy a pedagógusok és intézményvezetők által adott interjúkból származó idézetek – a téma szempontjából releváns mondatok – nemcsak szakmailag ragadják meg az olvasó figyelmét, hanem emberileg is elgondolkoztatóak, a tekintetben, hogy milyen helyzetbe kényszeríthetik a hátrányos helyzetű gyerekeket az egyes intézmények, ahelyett, hogy megoldásokat keresnének.

Az eredményeket összegző utolsó, hatodik fejezetben az empirikus eredményeket értelmezve a szerző arra a következtetésre jut, hogy milyen nagy

mértékben is fontos a méltányosság megléte az oktatásban, valamint hogy mindebben mekkora szerepet játszik a pedagógus, illetve az iskola és egész légkörének a különböző hatótényezői. Ezért is kell megfelelő figyelmet fordítani ezekre a tényezőkre és nemcsak egy-egy pedagógusnak, hanem iskolai szinten is megvalósítva.

Megállapítható, hogy az iskola- és oktatás eredményességi kutatása egyre átfogóbb tudományterületté válik. Ez a könyv is hozzájárul ezen terület továbbfejlődéséhez. Kutatási eredményeivel remélhetően elősegíti az iskolákban folyó oktató-nevelő munka pozitív irányba mozdulását, illetve arra is rávilágít, hogy a befektetett energia megtérül, ha kellő mértékben figyelembe vesszük a kulcsfontosságú tényezőket és nem felejtjük el, hogy mindezt az esélyegyenlőség megteremtéséért, illetve csakis a gyerekek jobb helyzetének javítása érdekében tesszük. Teljes mértékben megszüntetni nem tudjuk, de ha odafigyelünk és teszünk ellene, akkor csökkenhet ennek mértéke, azonban intézményi szinten kell jelen lennie ahhoz, hogy eredményt érjünk el. Reméljük, hogy a jövőben Széll Krisztián által feltárt módszerek részletes leírásával is találkozni fogunk, alkalmazásuk eltérő lehetőségeivel, illetve a különböző szituációkban megjelenő helyzetek megoldási lehetőségeivel.

A könyvet minden olyan olvasónak ajánlom, aki a neveléstudomány területén tevékenykedik, illetve akik mélyebben szeretnének megismerni többségében hátrányos, kedvezőtlen helyzetű tanulókat oktató iskolák helyzetével, valamint az eredményes és méltányos oktatás tényezőivel. A könyvet maga az írója is nemcsak a témában kutatóknak, hallgatóknak, oktatóknak ajánlja, hanem maguknak a pedagógusoknak és akár szülőknek is, akik érdekeltek az esélyegyenlőség megteremtésének lehetőségeiben. Hiszen ez fontos téma az oktatáspolitikai szempontján túl a mindennapi emberek számára is és minél több emberhez jut el, annál többek fejében fordul meg az ez irányába való elmozdulás lehetősége és a megoldás keresése.

Irodalom

- Bacsikai, K. (2015). *Iskolák a társadalom peremén*. Belvedere Meridionale Kiadó.
- Ceglédi, T. (2012). Reziliens életutak. *Szociológiai Szemle*, 22(2), 85–110.
- Pusztai, G. (2004). *Iskola és közösség*. Gondolat.
- Pusztai, G. (2009). *A társadalmi tőke és az iskola. Kapcsolati erőforrások hatása az iskolai pályafutásra*. Új Mandátum.

